

Negyed évszázada Vas megye csillagászatáért

2014 novemberében ünnepelte a Vas megyei Gothard Csillagászati Egyesület alapításának 25. évfordulóját. A Meteor olvasóit most nem egyesületünk két és fél évtizedének történetével és átfogó bemutatásával szeretnénk megismertetni, hiszen azt egyesületünk örökös tiszteletbeli elnöke, Vértes Ernő már megtette a Meteor 2011. évi 6. számában (4–7. oldal). Most egy kicsit a közelmúltra, jelenre és a jövőre szeretnénk fókuszálni e jeles évforduló alkalmából, egy kis betekintést kívánunk nyújtani közösségünk életébe.

Egyesületünk szakmai környezete és vezetése

Szervezetünk – amely működési területe Vas megye – szerencsés környezetben tevékenykedik, hiszen Szombathely egy olyan város, ahol két egyetemi csillagvizsgáló is működik: az ELTE Gothard Asztrofizikai Observatórium és a Nyugat–magyarországi Egyetem Természet-tudományi és Műszaki Kar (Nyme–TTMK) Kövesligethy Radó Csillagvizsgálója. Ez utóbbi intézményben 2012 novembere óta digitális planetárium is működik, továbbá az itt oktatott fizika alapképzéshez csillagász szakirány is tartozik.

Vas megyében és a megyeszékhelyen nagy tisztelet övezi az egyesület névadójának, a herényi Gothard Jenőnek és testvéreinek tudományos munkásságát. E kedvező környezet nagy segítség abban, hogy a csillagászati témájú ismeretterjesztő programok érdeklődőkre találjanak, szakelőadókért sem kell messze menni, hiszen helyben, mindkét tudományos intézményben kiváló kutató szakemberek dolgoznak.

Az egyesület képviselőjére jogosult két vezető Dr. Péntek Kálmán fősiskolai tanár egyesületi elnök és Mitre Zoltán egyesületi titkár szintén az Nyme–TTMK munkatársa, így az egyesület vezetése tudományos környezetben dolgozik, amely egyesületünk

Egy idén januári szakmai program után a Kövesligethy Radó Csillagvizsgálónál (háttérben a szombathelyi székesegyház)

munkájára is ösztönző hatással van. Az egyesület elnöksége öt fős, az említett vezető tisztségviselők mellett további három aktív amatőrcsillagász segíti az egyesület irányítását: Eredics Alexandra, Kaczmarski Róbert és Matisz Attila. A jelenlegi elnökség – kis változással – 2009 januárja óta dolgozik az egyesület élén. Egyesületünket alapítása után Dr. Tóth György csillagász, majd 2009–ig Vértes Ernő irányította.

Amatőrcsillagászat

Egyesületünkben több tagunk aktívan végez amatőrcsillagászati megfigyeléseket. Tagságunk műszerezettsége átlagot tekintve jónak mondható, az egyszerű látcsőtől az 50 cm átmérőjű Ritchey–Chrétien-távcsőig sokféle műszerrel észlelnek, vizuálisan és fotografikusan is. Sokan dolgoznak teleobjektíves fotózással, de vannak, akik a hagyományos, rajzos észleléseket részesítik előnyben.

Az észlelési témákat tekintve változatos tagságunk érdeklődése, a csillagászati észlelések kiegészülnek a légköri jelenségek, mesterséges holdak, együttállások észlelésével, valamint

Részleges napfogyatkozás bemutatása 2011. január 4-én a kőszegi csillagvizsgálóban

egyes csillagászati jelenségek környezetre, társadalomra gyakorolt hatásának megfigyelésével.

Magas színvonalú észlelést tekintve id. és ifj. Szendrői Gábor, valamint a hegyhátsáli Horváth Tibor és Tuboly Vince nevét emeljük ki. Teljesség igénye nélkül említenék további rendszeresen észlelő tagokat, mint Bartha Lajos, Horváth Imre, Németh Kornél, Noszek Tamás, Rónay Viktor, Sragner Márta, Szauer Ágoston, Varga Enikő, Varga György, Zsigovits Tamás, valamint természetesen a már említett elnökség tagjait.

Egyesületünk a tudományos életben is részt vesz. A 2012-es Vénusz-átvonulás során hidrogén-alfa fényben és látható fényben történt megfigyelést felhasználva a Nap kromoszférajának vastagságát határoztuk meg. Napfogyatkozások idején bekövetkező hőmérséklet-csökkenés elemzésével Dr. Péntek Kálmán és Mitre Zoltán foglalkozott együttműködésben a Szlovák Központi Csillagvizsgálóval. E közös munka a Nemzetközi Napfizikai Szemináriumra (Szlovákia, 2010), majd az International Space Weather Initiative (ISWI) világkonferenciáira is kijutott 2010 és 2011-ben, amely utóbbi támogatói között az ENSZ és NASA is szerepelt.

Együttműködésünk folyamatos a zalaegerszegi Vega Csillagászati Egyesülettel, Dr. Csizmadia Szilárd csillagász, a zalai egyesület elnöke, szintén egyesületünk tagja.

Közösségünk jelentős erőforrással rendelkezik csillagásztörténeti kutatás területén. Legutóbbi levéltári kutatások során, Sági Ferenc a Csepregi Helyi Csoport vezetője régi, 16–17. századi naptárakkal, kalendáriumokkal, almanachokkal foglalkozott, azok csillagászatilag érdekes tartalmát gyűjtötte össze. Bartha Lajos tagtársunk Inchofer Menyhérttel, a kőszegi születésű történész-pappal foglalkozott, aki részt vett Galilei perében. Egyesületünk elnöke Kövesligethy Radó életét és munkásságának Vas megyei vonatkozását kutatja.

Végül ne feledkezzünk meg a Gothard család hagyatékának és munkásságának kutatásáról sem, amely átfogóan jellemzi az egyesület tudománytörténeti tevékenységét.

Egyesületünk és a közösségi környezet

Az érdeklődők számára a Kövesligethy Radó Csillagvizsgáló, a Kőszegi Bemutató Csillagvizsgáló és a Hegyhátsáli Csillagvizsgáló látogatható. Tervezünk Csepregen is létrehozni egy észlelőbázist, valamint szeretnénk a répcelaki távcsöves bemutatókat is újraéleszteni. Egyesületünk helyi csoportokkal is rendelkezik Vas megye szerte, hogy minél több emberhez eljuthassunk. Tagságunkat a megyét behálózva 10 intézményi tagkönyvtár gazdagítja, amely kistérségeket tekintve fontos központ egy-egy csillagászati programban.

Az egyetemi csillagvizsgáló 2004 októberében nyílt meg, nyitásának 10 éves évfordulója csupán három héttel előzte meg egyesületünk 25 éves évfordulóját. Egyesületünk havi szinten rendszeresen szervez találkozót és bemutatókat a csillagvizsgálóban, ami fontos közösségi helyszínünk. Számos nap- és holdfogyatkozás, üstökös, bolygó, együttállás megfigyelésének emlékét őrzi a kupola és a távcső. A csillagvizsgálót éves szinten 5–600 fő látogatja, egyesületünk pályázatokkal a műszeres fejlesztést is segítette.

2012. november 7-én nyílt meg az oktatási célú Kövesligethy Radó Planetárium, ahová népszerűsítő programokat szervezünk. Az eddigi két és fél éves működés során évente

átlagosan 6–700 fő látogatott el a létesítménybe, amely látogatók 70%-a általános, középiskolás diák és egyetemi hallgató.

A Csillagászati és Űrkutatási Hetek elnevezésű rendezvényünket idén már 36. alkalommal rendezzük meg, rengeteg kutató és csillagász tartott már előadást nálunk. Több száz érdeklődő látogatója a rendezvényt és hasonló a létszám a Vas megye területén tartott előadásoknál is.

Távcsöves Nap-bemutató az Asztrobrínga majálison, Bükön

A Csillagászat Napján, a Csillagászati Hetek során, látványos égi jelenségek esetén rendszeresen tartunk „járdacsillagászati” bemutatókat Vas megye területén. Matisz Attila elnökségi tagunk vezette „Asztrobrínga majális” program nagyon népszerű lett az elmúlt két évben, több száz érdeklődővel alkalmanként. E program során a Naprendszer méretarányosan egy 10 km sugarú körbe zsugorítjuk, és a bolygókat kerékpártúra keretén belül utazzuk be. A rendezvény során távcsöves Nap-bemutatót, valamint ha úgy alakul, esti észlelést is tartunk. Szintén Matisz Attila szervezése az „Oszkói Asztropiknik” nyári távcsöves találkozónk.

Nagyon népszerű – átlagosan 250–300 fő látogatottságú – a szombathelyi Sava-ria Filmszínházzal közösen szervezett Kövesligethy Radó Szabadegyetem sorozatunk, ahol szakelőadók beszélnek egy adott, csillagászati témához köthető mozifilmről (pl. Csillagok között, Gravitáció).

Sok éve szervezzük a szombathelyi AGORA Gyermek Házával közösen az ifjúsági csilla-

gászati vetélkedőt, ahol a tanév során bemutatott felkészítő előadások anyagából áprilisban mérik össze az általános iskolás csapatok tudásukat.

Egyesületi Híradó

Egyesületünk saját folyóirata – Egyesületi Híradó címmel – az alapítás óta negyedévente folyamatosan megjelenik, idén lapunk is a 26. évfolyamba lépett.

A kiadvány tagkönyvtáraink folyóíratrárában is fellelhető, ahol minden érdeklődő beleolvashat. Tagjaink illetményként kapják. Az elmúlt években 60–80 oldalas terjedelemben jelent meg, bőségesen szól tagtársaink megfigyeléseiről, a megye csillagászati témájú történéseiről. A folyóiratnak megfelelő témakörei vannak az egyesület belső történéseit érintő dolgoktól az amatőrcsillagászati megfigyeléseken át a programjánál, és a Csillagos Ég néven futó almanachig. Olvashatunk benne az elmúlt időszak eseményeivel, történéseivel, érdekességeivel kapcsolatban is. Az elmúlt öt év átlagát tekintve évente mintegy 110 db cikk jelent meg lapunkban, és tagjaink jó része rendszeresen küld anyagokat. Sragner Márta tagtársunk valamint Keszthelyi Sándor jóvoltából az egyesület honlapján az Egyesületi Híradók teljes repertórium elérhető.

A folyóirat minden alkalommal két belső és egy hátsó színes oldalon biztosít lehetőséget tagtársaink észleléseinek színes közlésére. A címlapra általában egy aktuális témához kötődő fotó kerül, anyagi lehetőségeink függvényében belső színes mellékletet is szoktunk közölni.

Rendkívüli kiadványunk az „Egyesületi füzetek” sorozat, amely egy-egy tudománytörténeti vagy rendkívüli jelenséghez kötődő témát dolgoz fel, valamint ritkán az Egyesületi Híradó különszáma, amely egy adott észlelési anyag összefoglalásával foglalkozik (például az 2006-os törökországi napfogyatkozás-expedíció). Öt éve folyamatosan jelenik meg egyesületünk falinaptára, benne rengeteg észlelési ajánlattal, csillagászati évfordulóval az adott évre.

Jövőbe tekintve

Egyesületünk tagságát optimizmus jellemzi, és mindig pozitívan tekintünk előre a jövőbe. Mint sok civil szervezetét, egyesületünk munkáját is anyagi lehetőségek korlátozzák, ennek ellenére igyekszünk kitűzött céljainkat minél jobban megvalósítani.

Az egyesület éves munkaterveire előírányzott költségvetésnek nagyjából 4–6%–át teszi ki a valós anyagi bevétel, amelyet pályázatokból, SZJA 1% felajánlásokból és tagdíjakból tudunk fedezni. Ennek ellenére a munkaprogram átlagosan 80–85%–ban mindig megvalósul. Érezhető tehát, hogy egyesületünk mekkora önkéntes munkát fektet bele céljai megvalósításába.

Egyesületi Híradó című folyóiratunk 2014. évi 3. számának címlapja

Célul tűztük ki profilunk tisztítását és egyesületünk működésének olyan útját, amellyel szélesebb közösség számára lehet hasznos, a civil és a tudományos szférát is tekintve. Nyilvánvaló, hogy exobolygó és sötét anyag kutatásba nem tudunk bekapcsolódni, de olyan területeken, mint a változócsillagok észlelése, kisbolygók csillagfedésének észlelése (kisbolygóprofil), Nap-észlelés (pl. hidrogén-alfa fényben), tűzgömbmegfigyelés, bolygó-, és üstökös megfigyelés, akár tudományos fontosságú észlelések is szülehetnek. Fontos helyet foglalhat el egyesületünk a csillagásztörténeti kutatásokban is.

Az „Oszkói Asztropiknik” távcsöves rendezvény résztvevői

Félig kész a Kövesligethy Radó emlékkötet szerkesztése (Bartha Lajos, Péntek Kálmán és Sragner Márta munkája) és tervezzük egy planetáris ködöket bemutató fotografikus katalógus elkészítését (Mitre Zoltán, Eredics Alexandra és Varga György közös munkája).

Egyesületünk rendelkezik weboldallal (www.gae.hu), Facebook-profillal (www.facebook.com/vasicsillagaszok), virtuális közösségünk életét követők száma gyarapodik, nagyon örülünk minden érdeklődőnek.

Bárkit szívesen látunk tagjaink között! Közösségünk tagjának lenni 12 éves kortól van lehetőség, területileg Vas megyei szinten működik az egyesület, viszont a tagság lehetősége (bizonyos arányig) nincs Vas megyéhez kötve, egyedüli feltétel egyesületünk alapszabályának és közösségi kultúrájának elfogadása.

Előre tekintünk a jövőbe, várakozással és pozitív gondolatokkal. Ezek vagyunk mi, a Gothard Csillagászati Egyesület közössége, akik 25 év után is ugyanazzal az ambícióval, optimizmussal, lelkesedéssel dolgozunk, mint alapítóink tették. Jövőbeli célunk, hogy jobban bekapcsolódjunk a hazai amatőr csillagászati közösségbe, amelyhez minden segítő gondolatot, ötletet és tanácsot örömmel veszünk.

Mitre Zoltán